

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ
СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ:
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ**

Колективна монографія

Запоріжжя
2020

УДК 61:378:009

Г 94

Рецензенти:

Торкут Н.М., доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України, директор Навчально-наукового шекспірівського центру, Запорізький національний університет.

Лепський М.А., доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціології Запорізького національного університету

Дяченко М.Д., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та практики перекладу Класичного приватного університету

*Ухвалено до друку рішенням Вченої ради
Запорізького державного медичного університету
(протокол № 2 від 28 вересня 2020 р.)*

Редакційна колегія: д. філол. н., професор **Т.В. Гребенюк**; д. філос. н., професор **В.А. Жадько**; д. філол. н., професор **О.Д. Турган**; д. філос. н., професор **І.Г. Утюж**; к. пед. н., доцент **Л.І. Васецька**; к. пед. н., доцент **К.І. Гейченко**; к. філол. н., доцент **О.В. Гордієнко**; к. пед. н., доцент **А.К. Куліченко**; к. філол. н., доцент **Л.В. Сазанович**; к. н. з держ. упр., доцент **О.В. Соловйова**.

Відповідальний редактор: к. філол. н., доцент **Д.А. Москвітін**.

Г 94 Гуманітарні виміри сучасної медичної освіти : колективна монографія / відп. ред. Д.А. Москвітін. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. – 172 с.

ISBN 978-966-417-193-X

Колективна монографія містить наукові статті, присвячені актуальним питанням різноманітних галузей медичної гуманітаристики. Автори висвітлюють проблеми філософії, біоетики, лінгвістики, літературознавства, викладання гуманітарних дисциплін у медичних ЗВО та мовної освіти майбутніх спеціалістів у сфері охорони здоров'я. Видання розраховане на студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів закладів вищої освіти та всіх тих, хто цікавиться сучасною медичною гуманітаристикою.

УДК 61:378:009

**За зміст статей і правильне цитування відповідальність
несуть автори.**

© Колектив авторів, 2020

® Видавництво Запорізького державного
медичного університету, 2020

ISBN 978-966-417-193-X

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
I. ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА БІОЕТИКИ.....	6
<i>Утюж Ірина Геннадіївна</i> <i>Спиця Наталя Валеріївна</i> КОНСТРУКТИВНА СТОРОНА СОЦІОГУМАНІТАРИСТИКИ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ: ПОГЛЯД ІЗ МАЙБУТНЬОГО	6
<i>Жадько Віталій Андрійович</i> ЄДНІСТЬ ЛЮДИНОЗНАВСТВА І ПРИРОДОЗНАВСТВА ЯК ВИХІДНИЙ БАЗИС ГУМАНІТАРИСТИКИ	15
<i>Селетий Дмитро Петрович</i> СУТНІСТЬ І ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ БІОЕТИКИ ЯК НОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ДИСЦИПЛІНИ	26
II. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	36
<i>Трегуб Світлана Євгенівна</i> ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У МЕДИЧНИХ ВИШАХ.....	36
<i>Мегрелішвілі Марія Олексіївна</i> СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН «РЕЛІГІЄЗНАВСТВО» І «СВІТОВА ЦИВІЛІЗАЦІЯ» У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	42
<i>Жаворонкова Вікторія Василівна</i> <i>Беспала Лілія Володимирівна</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	49
<i>Орел-Халік Юлія Владиславівна</i> <i>Скрипник Юлія Сергіївна</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗВО	56
III. СПЕЦИФІКА МОВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩОМУ МЕДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	65
<i>Сазанович Лариса Вікторівна</i> <i>Куліченко Алла Костянтинівна</i> LANGUAGE BARRIER AS A CHALLENGE OF INTERCULTURAL EDUCATION (MOROCCAN ENGLISH AND NIGERIAN ENGLISH as cases in point).....	65
<i>Васецька Лариса Іванівна</i> <i>Соловійова Ольга Володимирівна</i> ІННОВАЦІЇ В НАВЧАННІ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ДОВУЗІВСЬКОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ: МЕТОДИ, ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ.....	75
<i>Гриценко Ольга Вікторівна</i> ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ....	89
<i>Ragrina Zh.M.</i> <i>Geichenko K.I.</i> «BLENDED LEARNING ENVIRONMENT» AS AN EFFECTIVE CONDITION FOR PROFESSIONAL TRAINING AT UNIVERSITIES.....	97

Жацько Віталій Андрійович

доктор філософських наук, професор, професор кафедри суспільних дисциплін, Запорізький державний медичний університет

ЄДНІСТЬ ЛЮДИНОЗНАВСТВА І ПРИРОДОЗНАВСТВА ЯК ВИХІДНИЙ БАЗИС ГУМАНІТАРИСТИКИ

Анотація. У статті обґрунтовується принципова єдність людини як мікрокосму та природи як макрокосму. Звідси потреба органічного поєднання різноманітних вчень про людину як водночас суспільно-історичну та природну істоту. Відсутність цілісної теорії людини якраз і зумовлена тим, що вона не досліджується як суспільними, так і природознавчими дисциплінами як спільний об'єкт. Натомість всі вони досліджують її так, ніби вона являє собою певний механізм, всі складові якого існують немовби окремо, а не в якості цілісного організму. Заяви відносно того, що все в її сутнісних вимірах взаємопов'язане і взаємодіє, не є достатніми, аби сформувані справді наукову теорію розвитку людини. Для вирішення такої складної проблеми потрібно, з одного боку, виклад змісту понятійного апарату суспільно-гуманітарних навчальних предметів тісно корелювати зі змістом природознавчих понять і законів; з другого, ці останні викладати не в їх суто об'єктивістському природно-фізичному прояві, а, насамперед, у психофізіологічному та соціопсихологічному. В обох випадках перед професорсько-викладацьким складом постає проблема постійного вдосконалення гуманітарних і природничих знань.

У статті робиться спроба показати тісний зв'язок змісту основних філософських понять матерія як речовина і поле, простір, час із тим розумінням, яке вони мають і в соціальному, і в фізичному сенсі. Відзначено, що вже перший тип світоглядної свідомості, який формується під безпосереднім впливом природного середовища на людину, тобто міфологія, натуралізує людину, а вона олюднює природу. Природа в людині, це втілений в неї закон, що має назву воля, або ж сила характеру. Водночас характер в перекладі з грецької мови означає клеймо, тавро, в сучасній науці – це генетичний код. Якщо брати до уваги людину як біологічну істоту та об'єкт вивчення різних медичних дисциплін, то виявиться, що сформувані розумну волю лише засобами морального впливу на її свідомість це ніщо інше, як антигуманна педагогіка. Подібний виклад всієї сукупності навчальних дисциплін може сформувані сучасну гуманітаристику, позбавлену недоліків однобічності.

Ключові поняття. Гуманітаристика, людина, природа, суспільство, світогляд, методологія, освітній процес.

Abstract. This article substantiates the fundamental unity of a man as a microcosm and nature as a macrocosm. Hence there is a need for an organic combination of diverse doctrines about man as a social, historical, and natural being. The absence of a coherent human theory is precisely due to the fact that it is not studied as a common object by social or natural sciences. Instead, all of them examine it as if it were a certain mechanism, all components of which seem to be separate, but not as a whole organism. The statements that everything in its intrinsic dimensions is interconnected and interacting are not sufficient to form a truly scientific theory of human development. To solve such a complex problem, on the one hand, we have to closely correlate the content of the conceptual apparatus of social and humanitarian subjects with the content of natural science concepts and laws. On the other hand, the latter

should be taught not in their purely objectivistic natural-physical manifestation, but above all in psychophysiological and socio-psychological sense. In both cases, the teaching staff always faces the problem of constant improvement of the humanities and natural sciences.

This article attempts to show a close connection between the content of basic philosophical concepts of materia as a substance and a field, space, time with the understanding that they have in both social and physical sense. It is noted that the first type of worldview consciousness, which is formed under the natural environment's direct influence on a man, that is, mythology, naturalizes a man, and he humanizes nature. Nature in a man is the law embodied in it, which is called the will, or the force of character. At the same time, character in Greek means an earmark, and in modern science it is a genetic code. Considering a man as a biological being and object of study of various medical disciplines, it turns out that to form a reasonable will only by means of moral influence on its consciousness is nothing but anti-human pedagogy. A similar presentation of the whole set of subjects can form a modern humanities devoid of the disadvantages of one-sidedness.

Key words. *Humanities, man, nature, society, worldview, methodology, educational process.*

Постановка проблеми. Гуманітаристика спрямована на те, щоб всі природознавчі дисципліни розглядались як водночас людинознавчі. Таке розуміння логічно й об'єктивно впливає з вихідної аксіоми пізнання, яку запропонували античні філософи й мудреці ще в VI-му ст. до н.е., коли виникла філософія: *подібне творить подібне*. Отже, пізнавальний процес має відбуватись в єдності людини як мікрокосму із макрокосмом. Адже людина – необхідний об'єктивний витвір природної еволюції.

Вищими навчальними закладами, які безпосередньо мають поєднувати у своїй освітній діяльності вихідну аксіому пізнання про те, що подібне творить подібне, тобто макрокосм створює людину як мікрокосм, є **медичні** училища, інститути, університети, академії. Еволюція загалом всі свої творіння об'єктивно, тобто без втручання будь-якої сторонньої істоти, спрямовує свій *поступ* на те, щоб *поступово* утворювані нею **об'єкти** містили в собі як елементарні складові матерії, так і властиву їм енергію та інформацію. В людині еволюція набула статусу цілеспрямованого **суб'єкта** взаємодії з природою та іншими людьми, що складають основу і суть суспільства. Універсальні закони збереження матерії, енергії та інформації – це не просто закони Універсуму. Це також закони як *прояв внутрішньої сутності кожної людини*. Не можна сподіватись на формування всебічно й гармонійно розвиненої людини як самодіяльного суб'єкта суспільства, якщо кожна навчальна дисципліна не буде мати людино-центричного спрямування свого змісту.

Дослідження, в яких ставиться завдання вирішення проблеми єдності людинознавства і природознавства, повністю представлені у творах видатних філософів. Найбільшою мірою її вирішення отримало в сучасній філософській антропології. Тому зміст статті ґрунтується на здобутках класиків світової філософії в її антропологічному вимірі.

Головним завданням і ціллю статті є намагання довести, що філософія, визнана як школа мислення, найбільшою мірою сприяє такому розумінню змісту гуманітаристики в зазначеному на початку статті

визначенні. При цьому слід взяти до уваги визначення закону, якому людство зобов'язане саме видатним мислителям, а саме: закон – це прояв *об'єктивних, внутрішніх, загально-необхідних, сутнісних, усталених, постійно повторюваних універсальних зв'язків між об'єктами Буття*. В такому разі нескладно дійти висновку про те, що фактично вся природа, з одного боку, соціалізована законами, адже загальне і є *спільне як суспільне, єдине як загал, як єдиний суспільний соціум*, що внутрішньо і з необхідністю споріднений; з другого, це загальне в статусі закону чи законів індивідуалізоване, втілене в кожному окремому об'єкті, а для людини ще й окремому як водночас особливому.

Виклад основного змісту статті. Для системи навчально-освітнього виховання важливо брати гуманістично спрямовану «підказку» природної еволюції. Йдеться про те, що новонароджена людина починає свою самоідентифікацію із займенника **Я**. Щоб у самому житті вона не стала виключно егоцентриком, важливо виходити з того, що суть такої підказки в тому, що вона справді є центром Буття, але центр не тільки й не стільки в її тілесному оформленні, а в тому, що центром Буття є властивий йому Розум, проявлений в різноманітних законах. Доти, доки людина не усвідомить цього, жодні засоби репресивно-примусової педагогіки не піднімуть її Его, її Я до Ми; доки діти, що навчаються, не будуть чути від своїх наставників та вчителів псевдо-мудру тезу про те, що «я остання буква в алфавіті». Людина схильна, до того ж не завжди, погодитись на «примус», який йде від законів Буття, а не від іншої людини, навіть якщо вона викладає їх у властивому їм об'єктивному прояві. Звідси й «хитрість» Розуму, який запропонували мудрі люди, надати йому об'єктивний статус у вигляді Бога, який примушує з «любов'ю». Що, власне, і знайшло своє вираження у самій назві філософії як любові до мудрості, любові до самопізнання як водночас світопізнання. Тому вкрай важливо, щоб викладачі природознавчих дисциплін були свідомі того, що їх об'єкт не поза людиною, а в ній самій. Викладачам суспільно-гуманітарних дисциплін набагато складніше: не підкріплюючи свої положення посиланням на матеріальні носії свідомості, яка є внутрішнім змістом і суттю матерії, складно апелювати до чистої свідомості.

Тут цілком доречно навести визначення Ш. Фур'є про те, що «мораль – це безсилля в дії». До речі, з ним солідаризувались і класики діалектичного й історичного матеріалізму К. Маркс і Ф. Енгельс. У праці «Німецька ідеологія» вони чітко заявили, що, на відміну від інших комуністичних течій у царині політичних ідеологій, вони не нав'язують людям якусь абстрактну мораль людинолюбства, а як егоїзм, так і альтруїзм виводять із певного рівня розвитку продуктивних сил і характеру виробничих відносин. Цю їх принципову позицію сприймав і В. Ленін, стверджуючи, що в марксизмі немає жодного грана моралі, оскільки її категорії похідні від економічних чинників. Натомість, коли більшовики на чолі з ним взяли владу в економічно відсталій країні, почав ратувати за те, що «вчитись комунізму» означає «вчитись комуністичній моралі», яка визначає комуністичну працю як таку, яка не вимагає матеріальної винагороди.

Насправді, як ми це бачимо після розпаду країни, яка намагалась будувати економічний базис суспільства на основі морального кодексу будівника комунізму, вчитись потрібно природознавству як людинознавству і,

навпаки, – людинознавству як природознавству. Тут хочеться навести позицію К. Маркса, згідно якої «комунізм, як завершений натуралізм, = гуманізму, а як завершений гуманізм, = натуралізму; він є *дійсне* вирішення протиріччя між людиною і природою, людиною і людиною, справжнє вирішення суперечки між існуванням і сутністю, між упредметненням і самоствердженням, між свободою й необхідністю, між індивідом і родом. Він – загадка історії, і він знає, що він є її вирішення» [4, с.116]. В цьому положенні вся гуманістична сутність пізнавальної діяльності людини.

Варто відзначити, що вже перший тип світоглядної свідомості, який формується під безпосереднім впливом природного середовища на неї, а не опосередкованим різними ідеологічними нашаруваннями, тобто міфологія, натуралізує людину, а вона олюднює природу. На це звернув увагу А. Шопенгауер, стверджуючи: «Ти з себе повинен зрозуміти природу, а не себе з природи. Це мій революційний принцип» [2, с.17]. Природа в людині, це втілений в неї закон, що має назву воля, або ж сила характеру. Водночас характер в перекладі з грецької мови означає клеймо, тавро. Якщо брати до уваги людину як біологічну істоту та об'єкт вивчення різних медичних дисциплін, то виявиться, що сформуванню розумної волі лише засобами морального впливу на її свідомість це ніщо інше, як антигуманна педагогіка.

Насправді не розум законів суспільного буття визначає вольові прагнення людини, а воля як природна енергія до життя. Тому й не є ефективними моральні заклики до людини «бути людиною» в тому сенсі, як це пропонують морально-етичні вчення. Зазначений філософ для вивчення поведінки людини запропонував іншу парадигму: «Мотивація – це причинність, видима зсередини» [2, с.37], а не із зовні від якихось абстрагованих від її природно-біологічної сутності настанов. Отже, вкрай важливо для гуманістичного й гуманного впливу на неї вивчати типи темпераменту і, виходячи з властивої їм енергії, пропонувати відповідні індивідуально обрані методики навчання, освіти, виховання. Природа, еволюціонуючи в напрямку до людини не має «на меті» щось таке, що б не забезпечувало її життя.

Філософію А. Шопенгауера класифікують як філософію життя. На мою думку, ніщо не заважає вважати її проявом гуманізму, адже в безпосередньому щоденному житті людина не може керуватись виключно ідеальними вимогами звільненого, абстрагованого, відчуженого від особливостей індивідуального характеру «чистого» морального розуму. Якщо вести мову про навчально-освітній процес як одночасно виховний, то якраз вся сукупність природознавчих дисциплін має виробити таку методику й методологію пізнання, яка б давала можливість студенту постійно відчувати в собі самому природу. Вона одночасно в кожній людині, в її складному універсальному організмі, в той час як у самій природі все розділене в просторі й часі. В такому разі буде реалізована вище наведена максима про те, що потрібно зрозуміти природу в собі як революційний принцип гуманістичної педагогіки, яка шукає мотивацію в самій людині, а не в абстрактних теоріях про сенс життя. Тоді внутрішній закон в ній перестане бути «річчю в собі», бо набуде статусу «речі для себе», соціалізованої ним як проявом загального, єдиного, спільного з іншими.

Засновник антропологічного матеріалізму як гуманізму Л. Фейєрбах слушно зауважував: «Людина – ніщо без об'єкта. Великі, видатні люди, розкриваючи перед нами сутність людини, підтверджували це своїм життям. Вони знали тільки одну домінуючу пристрасть: бажання досягнути цілі, яка була головним об'єктом їх діяльності. Але цей предмет, із яким суб'єкт пов'язаний *посутнісно*, в силу *необхідності*, є не що інше, як *власна, але об'єктивна* сутність цього суб'єкта» [6, с.33]. І далі: «Людина *саму себе* пізнає з об'єкта: свідомість об'єкта є *самосвідомість* людини. По об'єкту ми можемо пізнати людину та її сутність. В об'єкті проявляється сутність людини, її *істинне об'єктивне* «Я». Це відноситься не тільки до розумних, але й *чуттєвих* об'єктів» [6, с.34].

Так, вивчаючи фізику, слід говорити про єдність сонячного світла, завдяки якому можемо бачити всі окремі об'єкти Буття, і людського ока, яке, сприймаючи освітлені сонцем об'єкти, неодмінно просвітлює свою сутність знаннями не лише про фізичні процеси, але й про себе саму. Вже зазначений Л. Фейєрбах відзначав: «Природа ока небесна. Ось чому людина підноситься над землею тільки завдяки зору, тому *теорія* починається там, де погляд звертається до неба. *Перші* філософи були астрономами. Небо нагадує людині про її призначенні, про те, що тільки вона створена не лише для діяльності, але і для споглядання» [6, с.34].

Аналогічно звук – це не лише коливання повітря, але й засіб спілкування, засіб створення суспільства. «Хто не відчув чарівної сили звуків? А що таке сила звуків, як не сила почуттів? Музика – мова почуттів; звук – це голосно виражене почуття, яке повідомляється іншим. Хто не випробував сили любові чи принаймні не чув про неї? Хто сильніший: любов чи індивідуальна людина? Чи людина володіє любов'ю, чи, навпроти, любов людиною? ...Хто з мислячих людей не відчував на собі сили мислення, тихої, безшумної сили мислення? Коли ти занурюєшся в глибокі роздуми, забуваючи про себе самого, про оточення, чи ти володієш тоді розумом чи розум володіє тобою і поглинає тебе? Хіба наукове натхнення не є величезна перемога розуму над людиною? Хіба жага знання не є *безумовно непереборна, всеперемагаюча сила?*» [6, с.32,33].

Переконаний, що в цьому суть гуманітаристики та гуманістичної педагогіки, яка поєднує в самосвідомості людини знання про природу в ній самій, а не поза нею. Коли немає такого рівня самоусвідомлення, людство, на жаль, губить природу й себе самого. Без філософського рівня самосвідомості, який не може сформувати короткий курс філософії для студентів, тим паче для аспірантів як майбутніх вчених, складно розраховувати на тісний союз природознавства і людинознавства, людинознавства як природознавства й навпаки. Складно, а то й неможливо в такому разі усвідомити всю геніальність визначення сутності людини, яка міститься в історико-філософських текстах. «Але в чому ж полягає сутність людини, усвідомлювана нею? Які відмітні ознаки істинно людського в людині? *Розум, воля, и серце*. Досконала людина володіє силою мислення, силою волі і силою почуттів. Сила мислення є світло пізнання, сила волі – енергія характеру, сила почуття – любов. Розум, любов і сила волі – це досконалості. У волі, мисленні і почутті полягає *вища, абсолютна сутність* людини як такої, і ціль її існування» [6, с.32].

Саме такий виклад нібито суто природничих знань формує й людину, яка сприймає себе не лише як природного індивіда, але як дотичну до Всесвіту, до Універсуму істоту. Адже суть гуманітаризації освіти, природознавства загалом в тому, щоб людина не відчувала себе нікчемною істотою, нулем, від якої мало що **залежить**, а духовною істотою, в тілі якої в усій своїй універсальності перебуває все те, що **належить** і природі, і їй самій.

Люди, що опікувались пізнавальним способом життя, починаючи із виникнення філософії в VI-му ст. до н.е. і до початку VI-го ст. н.е., називались філософами, філологами, математиками. Тому саме філософи започаткували науковий підхід до вивчення природи, бачачи в ній також і сутність людини. Розуміючи при цьому, що суто моралізаторські настанови Святого Писання не здатні «виправити» людину, бо не можна абстрагуватись від її психофізіології. Бог як синонім Розуму не стільки в Біблії, написаній, до речі, не Богом, скільки в самій природі у вигляді властивих їй законів.

Релігійний філософ і богослов М. Кузанський, стоячи на позиціях пантеїзму, прийшов до висновку, що математика, що семантично означає дослідження природи речей, їх внутрішньої сутності, якою є закон чи закони їх буття, не лише формує понятійний спосіб мислення як найвищий філософський рівень, прийшов до висновку, що Бог – це нуль і одиниця. Тому вища математика – це витвір мислячих вчених, для яких аксіома про єдність мікро й макрокосму не абстракція, а реальність власного способу буття. Людина, яка не сприймає такої аксіоми ніколи не змогла б так зрозуміти ані бога, ані саму себе.

Пантеїзм як форма філософського пошуку першооснов буття був започаткований в епоху Відродження. Бог почав розглядатись не як персонаж біблійно-церковної літератури, не як витвір літературно-художньої фантазії її численних авторів, а як світовий розум, розчинений у природі, врешті-решт, як її Закон, її закони. А творчість передбачає відкриття такого методу пізнання, який би відтворював еволюційний процес становлення буття загалом, життя на планеті Земля зокрема. Тому методологія пізнання набула математичного спрямування на основі принципу єдності людини і природи. Становлення будь-якого об'єкта має напрямок від простого до складного, від мінімуму до максимуму, від нуля до одиниці. Розуміння цього органічно трансформувалось в епоху Гуманізму, адже саме математика підтверджує єдність мінімуму й максимуму в кожній людині одночасно і як нулі, бо вона мікрокосм, і як одиниці, бо вона містить у собі весь світ як Всесвіт. Так сформувалась вища математика пізнання в якості єдності диференційного й інтегрального обчислення. І сформували її видатні філософи, починаючи від античних мудреців і закінчуючи такими видатними мислителями, як М. Кузанець, Д. Бруно, М. Коперник, Г. Галілей, Г. Лейбніц, І. Ньютон.

Маючи таку методологію та розуміючи, що сама людина в собі самій одночасно диференційована та інтегрована як у природно-біологічному, так і суспільно-духовному сенсі, почався бурхливий розвиток наук про неї. Започаткувалась у цей час і наукова медицина, яка в наш час ніби «розібрала» цілісний організм людини на елементарні складові, даючи їй можливість зберігати так бажану цілісність організму. В ногу з нею має йти також і соціальна медицина як наука про щастя, про здоров'я як найвищу цінність.

Звичайно, що гуманістичний вимір суспільного буття властивий також і релігійним вченням. Той же М. Кузанець мав статус первосвященника католицької церкви. І. Ньютон також стояв на позиціях деїзму, тобто визнання Бога як необхідного чинника для початку руху. Але це чинник не фізичний, а метафізичний. Думки про Бога не повинні мати антропоморфне спрямування. Побачити Бога в образі людини не можна. В такому разі люди сприймуть його як подібного собі і...розіпнуть. Напрямок має бути інший. А саме: кожна людина в собі самій має відкрити Бога як ідеал любові і розуму, як потенційної наявності розумно спрямованої волі до об'єкта притягання, який потрібно пізнати в любові, а не як об'єкт свавільного перетворення. В цьому сутність, так би мовити, наукового гуманізму, а не того, який примусово й антигуманно впроваджувала церква. Подібність людини Богові не в його людино-подібності. Вона в тому, що людина, аби відповідати поняттю про себе, має прагнути до зазначених ідеалів, а не вбачати їх втілення в будь-кому, що неодмінно призведе до практики ідолопоклонства, а не до намагання їх реалізувати у щоденному житті.

Це слід взяти до уваги й нашому навчальному закладу, в якому пріоритет в популяризації моральних настанов ще донедавна надавався представнику церкви. Також не потрібно забувати про те, що, по-перше, всі майбутні вчені матимуть науковий ступінь докторів філософії незалежно від того, це вчені-гуманітарії чи вчені-природознавці; по-друге, вони мають бути свідомі того, що філософія закликає їх вбачати в людині мікрокосм, а не звичайне біологічне тіло, доля якого в тому, щоб померти і перетворитись у фізичне тіло.

Гуманістичні ідеали складно втілювати в життя з багатьох причин. Головна ж полягає в тому, що під впливом церковників піддається несправедливій і антинауковій критиці вчення Ч. Дарвіна. Я це нерідко чую від студентів, що перед цим слухали лекції окремих представників професорсько-викладацького складу. Одна студентка-заочниця безапеляційно стверджувала, що дарвінізм – «маячня собача». Це дивно. Адже К. Лоренц чітко відзначив, що «дерево життя зростає не зверху вниз, а знизу вверх, – це, до Дарвіна, вислизало від уваги людей» [3, с.10]. А вислизало саме тому, що для звичайного люду приємно чути, що вони від народження, без всіляких зусиль зі свого боку вже богоподібні. Вони вірять церковникам, освіченість яких виключно догматична, жорстко підпорядкована біблійним текстам, а не науковим дослідженням і науковим текстам. Дивно, що деякі вчені орієнтуються на церковних догматиків, а не на лауреата Нобелівської премії в галузі медицини.

Складність формування гуманістичної свідомості зумовлена тим, що, як зазначив той же К. Лоренц, людина, позбувшись «натури хижака», не позбулась заборони на внутривидове знищення. Гуманізація свідомості людини може відбуватись в тому випадку, коли вона своє духовно-пізнавальне сходження «знизу наверх» буде здійснювати на основі причинно-наслідкових зв'язків між своєю біофізикою та психофізіологією, з одного боку, соціальною складовою, з іншого. Пошлюсь на авторитет медико-філософа: «Настільки помилкова думка, начебто причинні й цільові взаємозв'язки виключають один одного, можна ще наочніше показати на прикладі «цариці всіх прикладних наук» – медицини. Ніякий «Сенс Життя»,

ніякий «Всеутворюючий Фактор», ніяка найважливіша невиконана «Життєва Задача» не допоможуть нещасному, в якого виникло запалення в апендиксі; йому може допомогти молодий ординатор хірургічної клініки, якщо тільки правильно продіагностує причину розладу» [3, с.13].

Проте він вірив у те, що мудрість світового розуму, який він метафорично позначив поняттям «Великий Конструктор», призведе до того, що людство отямиться від ідеалізму, який заважає йому визнати своє безпосереднє походження від вищих тварин. Що, в свою чергу, подолає «завали чванства» на шляху до вдосконалення. Перспективи справді гуманістичної цивілізації пов'язані з тим, що людство навчиться здійснювати внутривидовий відбір на засадах розуму. Але людство – це абстракція як «ідеальний тип» (М. Вебер), яка має розумний зміст тоді, коли йдеться про загальну еволюційну теорію розвитку буття у вимірах вічності. Любов як атрибутивна сутнісна складова емпірично достовірної живої людини – це «ефект близькодії». Пишатись багатотисячним колективом людей навряд чи доречно, оскільки кожна окрема людина втрачає себе в такій людській масі як носій так бажаної для кожного оригінальності, неповторності, унікальності. Тому вірити можна в те, що «Великі Конструктори», а ними мають бути в першу чергу керівники різних колективів, в даному разі керівники університету, будуть свідомі тих гуманістичних знань, які залишили нам видатні мислителі. Серед них Е. Фромм, який закликав до утворення людських поселень чисельністю не більше 3-5 тисяч мешканців, де б кожен знав кожного, а тому буда б змога об'єднуватись на основі спільності інтересів, потреб, бажань, прагнень. Рецепт простий. У праці «Мати й бути?» [7, с.35-55] він зазначає, що слід орієнтуватись не на те, щоб **мати** диплом вченого з науковим ступенем чи диплом спеціаліста, або ж **мати** студентський квиток, а на те, щоб всім **бути** у своїй свідомості носіями «наукового натхнення» як прояву об'єктивної дії світового розуму.

Вчення К. Лоренца знайшло своє підтвердження і продовження у працях Е. Морена. Сутність людини він розглядав під кутом зору взаємодії в системі, складовими елементами якої є: індивід – вид – суспільство. Головний фактор, який формує рід homo в homo sapiens – Культура, в основі якої мова. Оскільки індивідуальне генетичне начало є базисним, первинним, то суспільне життя являє собою «справжнє вулканічне виверження психоафективності, навіть просто суцільний надмір: *ubris*» [5, с.104]. Вгамувати ці вулканічні виверження складно, але потрібно. Адже визначення ним людини в якості *homo sapiens est homo demens* – **розумний безумець** не надто сприйме будь-яка людина. Приємніше вважати невпорядковані внутрішні душевні прояви проявом розуму, який чомусь суспільство не сприймає.

Цей відступ до основ сучасної філософської антропології був необхідним, оскільки, на моє переконання, все ще, принаймні серед представників тієї частини професорсько-викладацького складу, яка залучена до інституту кураторства, домінує суто соціологізований підхід до «виправлення» вроджених невпорядкованих рис характеру людини. Як і значної долі самовпевненості, що самі носії знань люди «впорядковані», тобто, поза критикою і, звичайно, самокритикою. Зрозуміло, що таке моє переконання є лише гіпотезою, яку можна перевірити на об'єктивність тільки

кваліфікованим соціально-психологічним дослідженням. Тому конче необхідно мати потужну соціологічну службу, про яку я веду мову вже півтора десятиліття. Її фінансування могли б розділити університет і студентське самоврядування.

Чільний представник неофрейдизму й водночас неомарксизму Е. Фромм запропонував своєрідну програму формування гуманістичної розумно-вольової свідомості. «Я думаю, що характер людини **може** змінитись за таких умов:

1. Ми страждаємо і усвідомлюємо це.
2. Ми розуміємо, які причини нашого страждання.
3. Ми розуміємо, що існує шлях, який веде до звільнення від цих страждань.

4. Ми усвідомлюємо, що для звільнення від наших страждань ми повинні слідувати певним нормам і змінити існуючий спосіб життя» [7, с.174].

Справді, змінити вроджений природний характер, яким кожна людина затаврована як генетичним клеймом, нелегко. Але можливо й потрібно. Особливо якщо йдеться про студентів і викладачів як дійових осіб системи Вищої освіти. То ж ми просто зобов'язані бути вище стихійних проявів психоафективності. Серед інших важливих факторів на шляху людини до себе самої як істоти розумно-вольової і фактор економічний. Він неминучий, але водночас і трагічний в тому, що відійти від нього як домінантного людині вкрай складно. Між тим відомий економіст Е. Шумахер стверджував: «Економіка як суть життя – це смертельна хвороба, тому що її необмежене зростання не підходить обмеженому світу. Всі великі вчителі людства навіювали людям, що економіка **не повинна** складати суть життя; і сьогодні цілком очевидно, що вона **не може** бути такою. Але якщо ігнорують духовною культурою, внутрішньою культурою Людини, то такій орієнтації більше відповідає егоїзм, а не любов до ближнього» [7, с.170].

Чи не головна причина того, що людині складно виправити власну духовно-мотиваційну кривизну поведінки, полягає в наступному. Що означає питання: «Бути собою?». Біологічно кожна людина само собою є індивідом. Проте в якості суспільної істоти вона не є унікальною, неповторною, оскільки зміст навчальних дисциплін, які разом із цим є й людино-творчими, загальний, повторюваний. Це головні атрибутивні ознаки Закону. Вихід такий. Бути в суспільному житті самим собою означає розвивати ті душевні порухи, схильності, які проявляються самі собою. Система виховання й освіти має орієнтуватись на загальне, яке завжди проявляється в кожній людині особливим чином. Тому суспільство повинно структуруватись на основі єдності споріднених душевних розумно-вольових особливостей. Це й буде гуманістичний підхід до проблеми формування людини. В такому випадку вона в своєму **бутті** буде **мати** можливість бути сама собою в єдності психофізіологічних і соціальних якостей. Потрібно **мати** не матеріальні речі в якості *приватної* власності, що породжує *ватну* свідомість. Навпаки: потрібно **бути** у своїх особливих здібностей і **бути** здатним їх розвивати впродовж усього свого життя серед своїх, тобто споріднених за ними.

Вище вже відзначалось, що наука послуговується поняттями як «ідеальними типами». Для природознавчих наукових дисциплін це

припустимо, адже природним об'єктам не можна робити закид, що вони стовідсотково не відповідають змісту таких понять. Інша справа для суспільно-гуманітарних дисциплін. Чомусь вважається, що людина, яка проголошує якісь «ідеальні» поняття, зобов'язана демонструвати аудиторії стовідсоткову відповідність. Насправді це неможливо значно більшою мірою, ніж для природних об'єктів. У той же час така невідповідність має постійно зменшуватись. Причому, як для представників природознавчих дисциплін, так і для гуманітаріїв. Адже перші в першу чергу педагоги, а потім вже природознавці. Проте доля других така, що на них за хибною традиційною інерцією покладається відповідальність за виховний зміст чомусь лише суспільно-гуманітарних дисциплін. Що зовсім невірно й не відповідає гуманістичному еволюційному спрямуванню самої природи, націленої на створення людини. Такий напрямок чітко відображений у працях чільних представників сучасної філософської антропології, серед яких К. Лоренц, Е. Морен, В. П. Ефроїмсон. Дуже бажано, аби праці останнього були взяті до вивчення не лише викладачами кафедри суспільних дисциплін, але насамперед природознавчих як людинознавчих.

Наведу невеличку витримку із праці В. Ефроїмсона «Генетика етики и эстетики» зі сподіванням на те, що можливий читач так званих фундаментальних і спеціальних кафедр ознайомиться з пропонованою колективною монографією викладачів суспільно-гуманітарних кафедр і стане у своїй професійній діяльності представником гуманітарної науки. «Прагнення все пояснювати соціальними чинниками набуває іноді дещо алогічної форми. Зрозуміло, людина, навіть будучи Робінзоном, немислима поза соціальним середовищем. Але вона немислима і без повітря, води, їжі, діяльності. Про вплив середовища на формування особи і психіки людини надруковані такі гори книг і статей, що з них, ймовірно, можна було б скласти другу китайську стіну. Якби ця друга стіна виявилася значно менше першої, то її все ж вистачило б на те, щоб затулити досить важливі обставини:

1) кожен індивід надзвичайно вибірково сприйнятливий до зовнішніх явищ;

2) індивід – не сім'я, що проростає там, куди його занесло, а істота, що досить активно вибирає собі своє оточення;

3) це «типове» середовище сформувало людей з полярними психікою і інтелектом;

4) кожен індивід має особисту, особливу сприйнятливість і опірність до різних дій середовища» [8, с.13]. Виходячи з цього, на його переконання, «обґрунтування еволюційно-генетичного походження біологічних основ альтруїстичних емоцій відразу підключає ще два інші завдання: необхідність сформулювати хоч би елементи еволюційно-генетичної теорії сприйнятливості до краси і елементи теорії індивідуальності і масової анти-соціальності» [8, с.14].

Ясна річ, що такі завдання не можуть реалізувати лише викладачі кафедр суспільно-політичних і гуманітарних кафедр. Звідси вкрай бажано долучити до можливих авторів представників кафедр медико-фармацевтичного профілю. Адже об'єктом наукових досліджень в будь який час їх існування є не просто природа, а людина як її найвищий витвір. Вона ж предмет досліджень різних дисциплін. Отримані знання, якщо не забувати

постійно об'єднувати розрізнені результати, проектуючи їх на емпірично достовірну людину, набудуть і, як свідчить історія, набувають антигуманного спрямування. Щоб подолати його, важливо пам'ятати, що за предметно-речовими формами об'єктів пізнання завжди знаходиться людина. Адже взаємодіють у пізнанні не стільки й не тільки об'єкти природи, скільки поняття про них в людській свідомості. Звичайно, що істина предметна, але це предметність людської поведінки, що має відповідати змісту наукових понять і законів. Звідси нестримне бажання утвердити їх в **дійсності** суспільного буття.

Істина – це **здійснена можливість**. Тільки тоді люди створять суспільство на об'єктивних засадах, коли пізнані ними закони буття будуть спроможні використовувати як закони, що визначають їх взаємовідносини також. **Об'єктивне – це зовсім не об'єктне**. Спосіб існування **об'єктивного – дія закону. А діє він постійно, неупиняючись ні на мить**. Ось чому, створивши згідно законів природного буття так звану *другу* природу, людство порушило гармонію *первинного* природного буття. Пізнаючи закони природного буття, людина **зобов'язана**, бо закон – це прояв системи об'єктивних **зв'язків, діяти** відповідно до їх змісту, а не бути просто **об'єктом природи**. Об'єктне сприймається органами відчуття, а об'єктивне проявляється у взаємодії як внутрішніх складових об'єктів, так і у взаємозв'язках між ними.

Що стосується істинних форм буття людини, то вона повинна знати, що в процесі її суспільної діяльності *знання не повинні*, як це властиво промисловим товарам, *згасати в їх свідомості*. *Істина належить людині лише тоді, коли вона своїм способом буття демонструє дію в собі і через себе об'єктивних законів*. Це тому, що вона, будучи динамічною істотою, ніколи не перебуває в стані спокою. Поет вірно виразив цю специфіку людини рядками: «И вечный бой – покой нам только снится». Саме тому вихователь зобов'язаний бути вихованим; і саме тому таке розуміння істини значною мірою властиве людям, пов'язаним із пізнавально-освітньою діяльністю. Ще більшою мірою вченим-суспільствознавцям, найперше філософам і філологам, оскільки саме ці навчальні дисципліни постійно об'єктом свого вивчення й дослідження мають людину. Вони – гуманітарії.

Основний висновок. *Знання, яке має виховну силу, не може бути статичним*. В такому разі воно не буде відповідати динамічній сутності людини. Духовна інтенсивність її життя в усій його моменти визначається тим, настільки потужною є пізнавальна домінанта свідомості. Якщо вона наявна, а завдання системи освіти і професорсько-викладацького складу в тому й полягає, щоб сформувати методологічну домінанту мотиваційної свідомості на основі об'єктивних законів **Буття**, відпаде необхідність моралізувати з приводу недобрих вчинків як студентів, так і викладачів. Адже **Буття** не знає поділу на моральні категорії добра і зла.

Бути в Бутті означає **Бути в єдності зі всією універсальністю його проявів у самій людині як мікрокосмі**. У цьому суть **Блага і Благодаті**, які має дати система освіти. Навпаки, категорія **Мати** формується такою її організацією, за якої людині пропонуються роз'єднані навчальні предмети так, нібито вони роз'єднані в **Бутті**. Чому ж тоді дивуватись, що люди, маючи освіту, не діють згідно здобутих ними нібито істинних знань.

Саме тому, що **мають** дипломи, але не статус людини в якості істоти, адекватної цілісності **Буття**.

Досягненню такої мети має сприяти вся цілісність навчальних дисциплін, а не лише їх суспільно-гуманітарний цикл. Якщо людина – мікрокосм, подібний макрокосму, то не існує навчальних дисциплін, які б не мали безпосереднього й прямого відношення до визначення сутнісних сил людини. Поділ на гуманітарні й природознавчі науки *умовний*, через що він не може бути *умовою* організації системи освіти й виховання. Таке розуміння можна сформуванати у всіх представників професорсько-викладацького складу за однієї *умови*. А саме: має бути тісна співпраця між вченими, умовно віднесеними до гуманітаріїв, і тими, хто фактично сам себе усунув від людинознавчої сутності природознавства.

Список використаної літератури

1. Антологія мирової філософії: В 4-х т. : М., «Мисль», 1970. Т. 2. 776 с.
2. Быховский Б.Э. Шопенгауер. : М., «Мисль». 1975. 201 с.
3. Лоренц К. Агрессия (так называемое Зло). *Вопросы философии*. 1992. №3. С.5-38.
4. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года. : М., Политиздат, 1974. Т.42. С.41-174.
5. Морен Е. Втрачена парадигма: природа людини. *Філософська і соціологічна думка*. 1995. №№ 5-6. С.90-109.
6. Фейербах Л. Избранные философские произведения: В 2-х т. Сущность христианства: М., Госполитиздат, 1955. Т.2. С.7-405.
7. Фромм Э. Иметь или быть? : М., Прогресс, 1990. 543 с.
8. 8.Эфроимсон В.П. Генетика этики и эстетики. http://platona.net/load/knigi_po_filosofii/ehtika_i_ehstetika/ehfroimson_v_p_genetika_ehtiki_i_ehstetiki/36-1-0-1990

УДК 614.253

Сепетий Дмитро Петрович,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільних дисциплін
Запорізького державного медичного університету

СУТНІСТЬ І ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ БІОЕТИКИ ЯК НОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Анотація. У статті розглядається питання про особливості біоетики як нового етапу розвитку та розширення медичної етики, початок якого прийнято датувати 1970-ми роками. Обговорюються основні підходи до розуміння феномену біоетики, визначення чинників її формування та інституціоналізації як нової академічної дисципліни. Як їх узагальнення, обґрунтовується погляд, що найважливішими з таких чинників були 1) досягнення у розвитку біомедичних технологій у середині ХХ століття нового якісного рівня, що уможливило не лише медичну допомогу у відновленні організмом нормального природного